

DR. JORGE RUBIO:
KATALÁNSKÁ OTÁZKA.

ZE ŠPANĚLSKÉHO RUKOPISU PŘELOŽIL DR. FRANT. SEDLÁČEK.

Sňatkem kastilské královny Isabely s aragonským králem Fernandem uskutečnila se v 15. století španělská národní jednotu. Katalánsko bylo podstatnou součástí Aragona a bylo přivtěleno jako část k velikému španělskému celku. Ve skutečnosti Katalánsko nebylo v průběhu naší dlouhé historie nacionálním organismem s pravou a svrchovanou nezávislostí. Vždycky bylo součástí vyšších politických organismů španělských nebo francouzských. Když mu osud světil správu jeho věcí, mělo takové nesnáze se svými domácími vládci, že musilo právě v Kastilii hledati krále, kteří by mu vládli.

Od 15. století jeho spojení s ostatními španělskými státy ani na chvíli není přerušeno. Začíná se proces kastilianisace, které se katalánské živly nijak vážně nebránily. R. 1640 zdvihly povstání, které bylo energicky potlačeno; od té doby nikdy nebyla katalánská otázka vážným nebezpečím pro španělský stát. Svrchovanost Kastilie se stále více upevňuje a jejímu vyššímu konstruktivnímu a vůdčímu talentu zdaří se pokastilštití, to jest sloučiti Aragoňany, Leoňany, Murciány, Navarrany, Asturiány atd. Katalánsko, aniž pozbývá na venkově svého nářečí, připojuje se ochotně k duchovní jednotě velkého Španělska. S hrdinným a nadšeným vlastenectvím účastní se hispánských bojů; čelí s nesmrtelnou odvahou napoleonskému vpádu a staví se za absolutismus Bourbonů v pozdějších občanských válkách.

V letech politické krise, která předchází válku se Spojenými státy, je Katalánsko jedním ze španělských krajů, jež s nejnaděnější horlivostí jsou ochotny obětovati vlasti »posledního muže a poslední pesetu«.

To jsou objektivně a povšechně historická data katalánské otázky, která se nyní vynořila ve Španělsku po prvé s jakousi naléhavostí. Všimněme si nejdůležitějších politických stránek této otázky.

Duchovní genese katalánství. Morální důsledky španělské války se Spojenými státy sahají až do naší doby. Porážka odhalila slabost státu, který se pokládal za resistantní, a rozklad právního a morálního řádu, který politický režim podporoval a udržoval při životě. Prozíraví Španělé té doby (r. 1898) zahájili velké kritické dílo podrobné analýsy majestátního systému, který udržoval politicko-sociální strukturu Španělska. Tato kritika byla blahodárná, ale dospěla k závěrům, které mohla vnuknouti jen zoufalá a beznadějná vášnivost. Nedůvěra ve španělskou budoucnost a pochybnost o minulosti zplodily duchovní nihilismus, který vše popírá a který se proti každému konstruktivnímu úsilí staví s nedůvěřivou rezervou.

V této náladě, která se přirozeně vyskytuje mezi vzdělanými, universitními a literárními vrstvami, vzniká z touhy po záchraně rozkladná tendence, která se zakořeňuje v literárních menšinách odchylného nářečí. Tak vzniká také duchovní problém katalánského nacionalismu. Počátkem tohoto století rodí se úsilí vzkřísiti katalánské nářečí, které bylo pohřbeno od 14. století. Skupina vážených politických spisovatelů a skupina básníků méně významných ujímají se úkolu přivést k platnosti katalánštinu z nechuti ke kastilštině. Sídlem tohoto hnutí je pouze a výhradně Barcelona, což je zcela vysvětlitelné, uváží-li se umělecký a hospodářský význam tohoto velkoměsta. Katalánství tedy vzniká ne jako tvůrčí a obrodný podnět odlišného národa, nýbrž jako reakce nedůvěry k španělské budoucnosti po koloniálním nezdaru Španělska. Není to altruistické hnutí, nýbrž sobecké úsilí vyhnouti se odpovědnosti za společné dílo jednotného Španělska.

Vrtkavost katalánských aspirací. Katalánské hnutí, jako hnutí podobná, zaujímá konservativní a reakcionářské politické stanovisko. Katalánské požadavky klade především část katalánské buržoasie a hlavně katalánské duchovenstvo. Katalánství se dostává částečné duchovní podpory od republikánské tradice a propagandy, která se domáhala federální republiky ve smyslu organizace a vládní formy Švýcarska a Ameriky, a od doktriny proudhonské, kterou přenesl a šířil ve Španělsku významný

předák španělského republikánství, Francisco Pi y Margall, rodem Katalánc. R. 1907 a 1912 katalánští poslanci formulují problém katalánské autonomie. Po prvé i po druhé stačilo však několik daňových ústupků a jiných hospodářských úlev méně důležitých k tomu, aby katalánští nacionalisté zmírnili svůj zápas a nedomáhali se s krajní útočností svých požadavků. Ale katalánskému problému nastává kritická chvíle, která odhaluje jeho slabiny. To je rok 1917, kdy republikánské strany, spojené s katalánskými autonomisty, kladou nástrahy monarchii, a tito v nevhodnější chvíli, kdy bylo možno odklidit monarchii, dávají se zlákat k účasti ve vládě a jejich nejschopnější muži dají přednost ministerskému křeslu před politickými požadavky své nacionální katalánské doktriny. Od té chvíle regionální problém přestal být závažným konfliktem ústřední moci. Dnes však je to státní záležitost mimořádného významu, jak bude patrné z následujících řádků.

Vojenská diktatura a její dělnická politika. Když r. 1923 král Alfonso XIII. s radostí uvítal vojenskou vzpouru generála Prima de Rivera, politická situace monarchie byla vážně ohrožena marockou politikou a neobyčejnou silou anarchistického syndikalismu. Primo de Rivera ujímá se vlády, aby ke spokojenosti monarchie likvidoval obě otázky. V naší studii nás zajímá především otázka syndikalismu. Musím nejprve podotknouti, že se vojenská diktatura osnovala v Katalánsku, kde měl diktátor vrchní velení, za souhlasu a součinnosti regionalistické katalánské strany, jediné strany autonomistů, která měla význam a váhu a které diktátor slíbil určité ústupky.

Dělnická politika diktatury krutě pronásledovala syndikalistické živly. Zavřela syndikáty, věznila anarchistické agitátory, kteří terorisovali veřejné mínění, a přísným opatřením přinutila k emigraci většinu syndikalistických vůdců.

Když padla diktatura, nastala v Katalánsku podivná situace. Na jedné straně regionalistická strana, jejímž hlavním vůdcem je Francisco Cambo, pozbyla vážnosti, neboť podporovala diktátora, aniž získala sebe menší ústupky pro autonomistické požadavky, zatím co naopak diktátor prováděl politiku úporné centralisace. Na druhé straně jedna skupina katalánských nacionalistů nerozpakovala se paktovati s anarchismem, aby uskutečnila své požadavky. Nacionalisté a anarchisté uzavřeli dohodu a široké dělnické vrstvy katalánské zúčastnily se voleb, čímž zajistily vítězství straně, jejíž *raison d'être* a jejíž základní problém jsou jim úplně cizí.

»*San-sebastiánský pakt.*« V srpnu r. 1930 republikánské strany, které utvořily jednotnou frontu, aby zničily monarchii, vstoupily ve styk s republikánskými nacionalisty katalánskými, ačkoli jim nebylo tajno jejich souručenství se syndikalistickými živly dělnickými a následkem toho jejich zesílená posice. Zástupci protimonarchistických stran se shromáždili v lázeňském městě San Sebastianu, aby se usnesli na společném republikánském postupu. Je nutno zaznamenati tuto událost, protože se tato schůzka nyní uvádí jako východisko kompromisu uzavřeného republikánskými stranami s úmyslem dáti Katalánsku autonomní statut.

Nejspolehlivější svědectví o dohodě této schůze, svědectví mužů, kteří osnovali spiknutí, aby nastolili nový režim, a kteří proto byli prosti politické a historické vládní odpovědnosti, tvrdí, že bylo usneseno zmocniti Katalánsko, až bude zřízena republika, vypracovati a předložiti parlamentu návrh statutu, a zástupci Katalánska jako všichni Španělé prohlásili, že se podrobí rozhodnutí parlamentu, ať bude jakékoli.

Dnešní parlamentní situace. Jak již bylo řečeno, všeobecné volby, které vyhlásila republika, přinesly díky anarchistické podpoře hlučné vítězství katalánským nacionalistům. Ale ježto jediným zájmem katalánských poslanců byl jejich nacionalistický boj a ježto se v dělnických problémech Katalánska nedrželi extremistické politiky, které jejich náhodní spojenci podle daného slibu od nich požadovali, došlo vzápětí k naprosté roztržce mezi voliči a zvolenými. Je pochopitelné, že socialisté povahou mezinárodní neměli zájmu o drobný nacionální problém svých poslanců. Tato roztržka se časem přihrotila, takže lze tvrditi, že dnešní zastánci katalánské autonomie jsou ve zřejmém menšině a nemají opory v širokých dělnických vrstvách, které by zabezpečovaly jejich extrémní stanovisko.

Za této situace byla v parlamentě zahájena rozprava o návrhu katalánského statutu, který předtím byl schválen katalánskými městskými radami a katalánským lidem při plebiscitu velmi pochybně opravdovosti a upřímnosti. Toto postavení katalánských poslanců je ovšem známé vládním stranám a všem Španělům. Proto parlamentní komise, již bylo uloženo prozkoumatí katalánský statut, nikterak ho nerespektovala a hned na počátku vypracovala pro rozpravu ve sněmovně statut jiný, co do umírněnosti velmi odlišný od prvního.

Ve Španělsku jest, jak nemůže ani jinak býti, velmi rozšířena nálada nepříznivá povolování jakéhokoli autonomního režimu, který od první chvíle působil vládě i parlamentu vážné nesnáze. K šíření této nálady přispívají různí činitelé rázu psychologického, citového a v menší míře i hospodářského, které nutno bráti v úvahu.

Vlivy psychologické. Jako existují osoby, které jsou nám milé a sympatické, právě tak existují národově, kteří vzbuzují více méně naši sympatii nebo náš obdiv. Nám Španělům jsou sympatičtí obyvatelé naší Galicie; obdivujeme pro ušlechtilost, statečnost a dějiny své Basky. Lid katalánský je však Španělům nesympatický z důvodů velmi složitých, neboť z toho, oč Katalánsko usiluje, není jediné věci, na niž by ostatní Španělsko nehledělo s nedůvěrou. Hlavní příčinou toho jest zřejmá nesoriosnost, která až dosud provázela katalánské požadavky, neboť soudobé dějiny nám dokazují, že stačilo povolití Kataláncům svobodný přístav, železnici nebo zvýšení celních tarifů, aby jejich požadavky ihned přestaly. Toto směřování hmotných výhod s požadavky nacionalismu, který si dodává duchovního zdání, budilo vždycky u Kastilana a Aragoňana opravdové pohrdání, které nyní přešlo v úplné rozhořčení.

Tvrzení o všeobecné antipatii, s níž se ve Španělsku sleduje chování katalánských nacionalistů, odůvodňuje jedna okolnost, pro cizince zcela neobvyklá, že se totiž povolení katalánské autonomie nejnáruživěji vzpírají právě kraje jako Valencia a Aragón, které mají dějiny společné s Katalánskem. Ve Valencii a v Zaragoze, hlavních městech těchto krajů, konaly se nedávno schůze výrobců i intelektuálů, na nichž bylo usneseno použití přísných opatření proti katalánské hospodářské politice. Dosah tohoto rozhodnutí je tak veliký, že z důvodů národního spoluzítí nebude je možno prakticky provésti, ale aby si čtenář vysvětlil přemrštěnost těchto hospodářských opatření, je nutno vyložití, na jakých základech spočívá katalánská hospodářská politika.

Katalánská hospodářská politika. Katalánsko je španělský kraj, který nemá kamenného uhlí ani bavlny a jehož chov bravu je pranepatrný. Jeho půda je chudá, ale houževnatost katalánského dělníka je příkladem celému světu. Katalánský venkovan učinil ze své půdy štědře úrodné lány, které mu dávají hojnost zemědělských plodin. Katalánské zemědělství jest výnosné a vybrané. Ale katalánské hospodářství se nikterak nezakládá na zemědělství; jest v podstatě průmyslové a finanční. Jaké jsou toho příčiny? Kraj bez uhlí, bez vlny a bavlny je nejdůležitějším krajem textilního průmyslu ve Španělsku. K tomuto stavu došlo umělým způsobem, známým již pradávno, který se však teprve nyní plně uplatňuje. Katalánský průmysl (to jest katalánské bohatství) vznikl zcela jinak než průmysl anglický; vznikl nejpřemrštěnějším fiskálním a daňovým ochranářstvím, jaké kdy zavedl který evropský stát.

Ochrana katalánského průmyslu se datuje z doby, kdy se rozmáhá americká kolonisace kapitalistickými manipulacemi, běžnými v 18. stol. Katalánsko se s největší horlivostí zúčastnilo tažení »do posledního muže a do poslední pesety«, ježto věc, o niž šlo ve válce se Spojenými státy, nebyl zábor posledních kolonií amerických a asijských, nýbrž otázka povolení či nepovolení autonomního režimu těmto koloniím, který by jim zabezpečil dovoz amerických produktů, jejichž výroba začínala stoupati s ohromným rozmachem. Když se válka skončila španělským neúspěchem, nastala hluboká krize ve španělském hospodářství, zejména v nejcilejším jeho centru, v Katalánsku. Španělský stát nenalezl jiného prostředku ke zdolání této krize, leč nové a rozhodné zesílení ochranářství, pod nímž se nejlépe daří v postupu světové hospodářské krize katalánskému průmyslu, obchodu a peněžnictví.

Několik jiných činitelů. Když jsme zběžně probrali různé stránky katalánské otázky, zbývá nám všimnouti si blíže ještě jedné okolnosti. Katalánské území co do rozsahu čítá 32.196 km² a má 2.600.000 obyvatelů. Z toho žije v Barceloně 1.000.975 obyvatelů, z nichž je 348.312 Španělů z ostatních krajů Španělska, mluvících španělsky, a 26.770 cizinců.*

Tyto číslce mají nepochybnou platnost a vliv na poslední právní a náladovou situaci, k níž vede otázka autonomie. Důležitost těchto faktů vždycky byla uznávána nejinteligentnějším vůdcem katalánského hnutí panem Cambo, který zdůraznil neobyčejnou závažnost, jakou by měla samostatnost pro katalánský život a katalánské hospodářství. Skutečnost, že asi 50% katalánského obyvatelstva se soustřeďuje v jediném městském centru, postavila by domnělý katalánský národ před nesmírně obtížný problém rovnováhy mezi výrobou a spotřebou.

Jiná, duchovní stránka problému je ta, která se týká intelektuální situace v oblasti literární. Dnešní mladé pokolení katalánské je v základě nacionalistické, ale přes to jsou srdečné studentské styky na barcelonské universitě, kde mladí Katalánci nepochybně převyšují počtem posluchače mateřského jazyka kastilského. V oblasti literární je třeba si uvědomiti, že v literatuře má největší význam otázka počtu. Obecenstvo, které čte katalánsky, je počtem velmi nepatrné, takže spisovatelé velikého tvůrčího nadání, kteří začali psát katalánsky, jakmile se jejich tvorba zdokonalila a zjemnila, pokládali za nutné zřici se katalánštiny a psát jazykem širší a universálnější resonance, jakým je kastilština. Mezi spisovateli, na něž narážím, vynikají ve španělské literatuře filosof a umělecký kritik Eugenio d'Ors a básník a dramatik Eduardo Marquina.

Závěrečná informace. Na konec je potřeba zmíniti se o parlamentní diskusi, která byla před více než dvěma měsíci zahájena ve sněmovně o návrhu katalánského statutu. Od samého počátku byla velmi ostrá oposice stran proti pravomoci, kterou návrh požadoval pro autonomní orgán, zvaný katalánská »generalidad«. Ale podotkněme, že tato oposice formálně nezamítala autonomie; postavila se jen proti rozsahu autonomie, která se žádala. Takové je stanovisko republikánských stran, ve veřejném mínění tak vážených, jako je strana radikální, kterou vede osvědčený republikán pan Lerroux, strana konservativní, vedená panem Maurou, a parlamentní skupina význačných intelektuálů, z nichž se výmluvně ozvali proti návrhu filosof Ortega y Gasset i profesor a známý právník, Sánchez Roman.

Strana, která se od první chvíle nejtvrdošijněji protivila Statutu, lépe řečeno obstruovala ve sněmovně, byla skupina někdejších monarchistů, kteří se soustřeďují ve straně agrární. Jejich oposice vzbudila v zemi značnou ozvěnu a možno říci, že právě oni rozvířili ve veřejnosti silné protestní hnutí protikatalánské. Nyní obíhá španělským tiskem a španělskou politickou veřejností výrok poslance Sáncheze Romana, který je výrazem španělské politické skutečnosti, pokud jde o tuto otázku: »Mnohem důležitější jest nyní otázka protikatalánská nežli otázka katalánská«. Takového stupně dosáhla politická vášeň v naší zemi.

Přes to přese všechno dostane se Katalánsku autonomního statutu. Že se tak stane, o to se zasloužily vládní strany, které mají většinu ve sněmovně. Bude to statut, který se bude zdáti Katalánsku nedostatečným a ostatním španělským krajům přemrštěným. Vliv této nové politické situace bude jistě ve Španělsku značný a bude míti nepředvídané následky. Možno však s jistotou tvrditi, že nikdy nedojde k roztržení španělského území. Asimilační síla Kastilie jest dnes v období skvělé obrody, plně nadějí. Republika otevřela Španělsku všechny obzory, kde zazářila kdysi sláva Kastilie a které monarchie uzavřela před španělským geniem. Byla doba, kdy jsme se my mladí ve Španělsku horšili na cizinu, že nás pokládá za zemi bližší Africe nežli Evropě; dnes je pro nás důležitější víra v nekonečné možnosti, které nám skýtá Afrika, nežli bezúspěšné konflikty Evropy,

* Srovnej: Slovensko má 48.933 km² a 3 miliony obyvatelů. Španělsko má celkovou rozlohu 505.207 km² a 25 milionů obyvatelů.

a jsme si dobře vědomi toho, že se západní břehy africké rýsují naproti Americe, kterou Španělsko objevilo, kolonisovalo a civilisovalo; tam, v Americe, žije pět milionů Španělů a sedmdesát milionů lidí mluvících španělsky. Proti této vyhlídce a naději je zcela nepatrnou překážkou malicherná zalespenost katalánského nacionalismu.

VNITŘNÍ A ZAHRANIČNÍ POLITIKA.

A. VNITŘNÍ.

Odchod parlamentu na prázdniny byl náhlý a velmi překvapil toho, kdo neznal neklidnou domácnost koaliční, zejména když strany prohlašovaly, že parlament nemůže jíti dříve na prázdniny, dokud neprojedná nejdůležitější otázky. Ale náhlý odchod parlamentu na prázdniny byl nutným důsledkem a výsledkem poměrů v koalici. Nebylo záruk, že by v letních měsících dospěla k pozitivním výsledkům. Skřípalo to důkladně a na mnoha místech. Stalo se, že senátoři republikánské strany nehlasovali pro daňové předlohy, chtějíce tak položit důraz na požadavek, aby byl uveden v činnost syndikát dobytčí a masný. Když pak předsednictvo republikánské strany postavilo se za republikánské senátory, bylo vidět, že konflikty se nevyřídí v krátké době před prázdninami, zejména když to nebyl konflikt jediný. Také osnova bytová, která byla jablkem sváru mezi levicí a pravicí, byla definitivně odložena, vláda pak použila zmocnění, které dostala při posledním parlamentním prodloužení bytových zákonů, jež platí do 31. srpna a prodloužila nařízení o další dva měsíce, t. j. do 31. října. Došlo i ke konfliktu o úspornou a kontrolní komisi, ministr Šrámek byl obviňován, že si nepřeje uskutečnění této komise, a z této situace nebylo jiného východiska, než odchod parlamentu na prázdniny.

Zatím co parlament šel předčasně na prázdniny, projednala vláda řadu důležitých prací. Jest to v prvé řadě dokončení sanační akce bank, která hluboce zasahuje do poměrů v bankách a směřuje k ozdravení našich peněžních poměrů. Byl to dále syndikát pro úpravu dovozu obilí a moučných výrobků, který se ustavil a zahájil také již svoji činnost, která ovšem nemohla přinésti zemědělcům prospěch, který očekávali a žádali. V neposlední řadě prováděla ministerská rada práce spojené s konečným sestavením rozpočtu.

Celé politické prázdniny byly vyplněny nejrůznějšími pověstmi. Pověstně zbožné přání bylo jejich otcem. Jedny pověsti se spokojovaly s rekonstrukcí vlády. Uváděly již jména nových členů vlády; tak padlo i jméno generálního ředitele Živnostenské banky, dra Preisse, o němž bylo psáno, že podal presidentovi republiky memorandum, žádající m. j. snížení platů státních zaměstnanců. Psalo se také o odchodu ministra železnic, ing. Hůly. Jiné listy uvažovaly o možnostech vlády bez republikánské strany, o rudočerné koalici. Jiné zase předpovídaly vládu úřednickou. Přirozeně, že přišly také zprávy o nových volbách. Tato myšlenka ovšem nenašla mnoho stoupenců. Měla spíše příchuť agitační. Proti novým volbám vyslovil se také president republiky v rozhovoru s náměstkem předsedy vlády, Bechyní.

Největší zájem tisku soustřeďoval se na vývoj v republikánské straně. Část republikánské strany uchýlila se — zejména ve slovech — k taktice velmi radikální. Tento radikalismus jest z části odrazem zemědělské krise, z části souvisí s tím, že někde na venkově se uchýlil fašismus. Tato radikální část republikánské strany zdůrazňovala nutnost nových voleb; předsednictvo republikánské strany zaslalo předsedovi vlády dopis žádající brzké svolání N. S.; radikální část republikánské strany projevovala nespokojenost s činností vlády. Vrcholu dostoupila tato radikální mluva části republikánské strany v projevu poslance Staňka v »Prager Tagblattu«, kde prohlásil, že celá agrární strana jest v pravém smyslu jeho, ježto všichni důvěrníci, členové parlamentních delegací stojí jednomyslně za ním. Projev Staňkův byl zahrocen i proti ministru Benešovi.

Proto s napětím čekalo se na porady republikánské strany, od nichž se čekalo, že vyjasní situaci